

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ІМ. М.І. ПИРОГОВА

Кафедра філософії та суспільних наук

**ФІЛОСОФІЯ
В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ
ТА
СОЦІАЛЬНО - ПОЛІТИЧНОМУ
ДИСКУРСАХ**

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

**ІV-ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО - ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ**

16-17 листопада 2023 року

ВІННИЦЯ 2024

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

**Голова Вченої ради ЗВО, доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри ендоскопічної та серцево-судинної хірургії
Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова
Петрушенко Вікторія Вікторівна**

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

**Професор ЗВО кафедри філософії та суспільних наук
Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,
доктор філософських наук, професор,
академік НАН ВО України
Вергелес Костянтин Миколайович**

Редакційна колегія:

Харьковченко Євген Анатолійович доктор філософських наук, професор, завідувач ЗВО кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Куліш Павло Лаврентійович кандидат філософських наук, доцент, доцент ЗВО кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова (ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР)

Мельник Віктор Мирославович, кандидат політичних, наук науковий співробітник філософського факультету, асистент ЗВО кафедри політології філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Філософія в сучасному науковому та соціально-політичному дискурсах. Матеріали доповідей та виступів IV всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 16-17 листопада 2023 року. Вінниця : ТВОРИ, 2024. – 204 с.

ISBN 978-617-95332-6-6

Збірник містить матеріали доповідей та виступів учасників IV всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «**Філософія в сучасному науковому та соціально-політичному дискурсах**», яка відбулась у Вінницькому національному медичному університеті ім. М.І. Пирогова 16-17 листопада 2023 року з нагоди святкування Міжнародного дня філософії. У поданих матеріалах висвітлюється широке коло актуальних проблем розвитку філософських дисциплін від минулих часів до сучасних. Збірник адресовано науковцям, вищої та середньої освіти, аспірантам, магістрантам, пошукувачам, студентам та всім хто цікавиться філософією й гуманітарними дисциплінами.

Матеріали подані в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен, посилань, грамотність, літературний стиль та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи не повертаються. Організатори конференції та члени редколегії не завжди поділяють думки учасників (авторів).

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова протокол № 7 від 28.12. 2023 р.

УДК: 1(091):004.83

ISBN 978-617-95332-6-6

2. Rivetti Paola and Francesco Cavatorta. «‘The Importance of being Civil Society’: Student Politics and the Reformist Movement in Khatami’s Iran.» Middle Eastern Studies 49.4 (2013): 645-660.
3. Roy Olivier. «The crisis of religious legitimacy in Iran.» The Middle East Journal (1999): 201-216.
4. Shahi Afshin and Ehsan Abdoh-Tabrizi. «Iran’s 2019–2020 demonstrations: the changing dynamics of political protests in Iran.» Asian Affairs 51.1 (2020): 1-41.
5. The Constitution of the Islamic Republic of Iran. 1979 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://en.mfa.ir/portal/viewpage/3997/constitution>

Куліш П.Л.,

к.філос.н., доцент,

доцент ЗВО кафедри філософії та суспільних наук
Вінницький національний медичний університет ім. М.І.Пирогова
м. Вінниця, Україна

Вергелес К.М.,

д. філос. н., професор,

академік НАН ВО України,

професор ЗВО кафедри філософії та суспільних наук
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

Куліш С.П.

магістрант ЗВО

Вінницький національний технічний університет
м. Вінниця, Україна

АКТОРНО-МЕРЕЖЕВА ТЕОРІЯ ЯК ФОРМА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ НАУКИ І ПРИРОДНИЧОНАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Будь-яка діяльність, у тому числі і академічна, є невіддільною від умов реального світу, в якому вона здійснюється. На використуванні науковцем теоретичні рамки і феномени, які обираються для дослідження, по різному впливають політичні, економічні та культурні обставини, у яких проводяться ці дослідження, навіть ті, які стосуються віддаленого минулого чи далеких країв. Як, впродовж тривалого часу, доводять дослідники наукознавства, «навіть вивчення фізичних об’єктів і сил, віддалених від справ людських», [1, с.47] обумовлюються не лише історичними обставинами наукової роботи, а й багатьма іншими чинниками, які при дослідженнях сучасної науки і техніки необхідно

враховувати. Бурхливий розвиток та актуальність проблематизацій, підходів і результатів дослідження науки з урахуванням цих чинників, що пропонуються сучасним дослідницьким полем, ведуть до істотної зміни не лише змісту та суті існуючих уявлень про будову світу, але й концептуальної форми такої уяви, наприклад, сучасної «наукової картини світу». У різнорідному просторі, що відкривається сучасними дослідниками науки і техніки остання, разом з її передумовами, а саме опозиціями природи і культури, матерії і значення, репрезентації і репрезентованого тощо, виявляється ефектом соціотехнічних практик.

Яскравим прикладом такого узагальненого критичного підходу до досліджень сучасної науки і техніки (STS) є акторно-мережева теорія (АМТ). Цей підхід дозволяє по новому простежувати траєкторії онтологічного конструювання таких опозицій, а також наукових фактів і техніки. STS разом з АМТ доповнюють і в багатьох аспектах заміщають модерністську репрезентацію науки, через вироблювані нею знання і технології, критичною репрезентацією науки як виробництва (science in the making). Вони переспрямовують свої зусилля на розвідки й аналіз не лише того, що вчені знають, а й того, як, на яких засадах і з якою мірою впевненості ті самі вчені до цього знання приходять, та як осмислюють і розуміють свою діяльність. Такий підхід передбачає зосередження уваги не тільки і не стільки на методологічному аспекті наукової діяльності, а насамперед на матеріально-дискурсивній складовій науки, на те як наука працює в якості соціального інституту і онтологічного підприємства, як вона конститує технонауковий світ, на її історичність і контекстуальність. Із перспективи STS наука постає гетерогенним і проникним простором розбіжностей, боротьбою інтересів і різнорідними людськими та нелюдськими акторами. Таке розуміння науки, на думку одного із ключових творців STS С. Шепіна, дозволяє коректно зрозуміти умови її успіхів і невдач, специфіку її функціонування, можливості, обмеження і вразливості.[2]

Проте ще й досі між критичною програмою дослідження науки, що пропонується STS, і апологетичною за своєю суттю пануючою науковою ідеологією існують серйозні концептуальні і соціальні розбіжності, які обумовлюють несприйняття проблематизацій, підходів і результатів останньої, як самими вченими так і частиною пересічної навколо наукової аудиторії. Проявом цього є періодичні однотипні звинувачення основних представників та прихильників цієї програми. Однією з концептуальних причин такого нерозуміння, на нашу думку, є довготривале ототожнення сконструйованості («зробленості»), на яких акцентується увага багатьох проектів STS, з «фальшивістю», «хибністю», «нереальністю». Завдяки такому ототожненню конструктивістські тези сучасних дослідників науки сприймаються науковцями як викриття, спростування своїх реалістичних наукових тверджень. У всьому цьому нічого дивного немає, допоки

пануючою схемою розуміння наукового пізнання, в існуючій науковій ідеології, залишатиметься стара репрезентативна модель «відображення», як «знімка» чи «відбитка», у якому «істинне», «об'єктивне» знання в ідеалі не містить в собі нічого, окрім слідів природи, а всі інші, так звані зовнішні (соціальні, культурні, політичні, технічні тощо) фактори мисляться джерелами спотворень. І саме проти такої схеми розуміння науки і наукового пізнання спрямована дослідницька програма STS. Адже сьогочасні реалії в яких ми живемо все більше опосередковуються і все частіше організуються таким соціальним феноменом як технонаука. STS виокремлюючи і тематизуючи її будову й роботу не просто деталізує чи доповнює існуючу картину світу, ядро якої задано природничими науками, але й змінює статус категорій, за допомогою яких осмислюється те, що нас оточує. Категорії більше не пояснюють, але вимагають пояснення і отримують його, до того ж у емпіричній площині. Коли в основу уявлень про розмаїття існуючого кладеться дихотомія репрезентації і того, що репрезентується, тобто зв'язаної й відносно монолітної, об'єктивної, загальнозначимої і нейтральної картини світу, яка буцімто ззовні відображує цей світ, і чогось цілісного (цільного), що зветься світом і який пасивно очікує своєї репрезентації, то у такому випадку базова архітектура світу задається заздалегідь очищеними від всіх розбіжностей і неоднозначностей онтологіями природничих наук, які публічно транслюються, а онтології соціальних і гуманітарних наук постають своєрідними часовими і поверхневими ефектами цієї архітектури.

STS і її невід'ємна складова АМТ пропонують істотно інше. А саме: у дослідженнях науки слід уникати будь-яких тоталізацій, будь-якої апріорної фундаментальності дихотомій, будь-яких спроб зайняти універсальну позицію поза усякими просторами окремих позицій, а спрямувати зусилля і прискіпливу зосередженість на матеріально дискурсивні практики і техніки, різноманітності людських і нелюдських акторів, що приймають участь у конструюванні і відтворенні реалій, на існуючі розбіжності, гібридність, історичність, контингентність і онтологічну негарантованість тощо. На відміну від класичної (модерністської) концепції науки, яка ґрунтується на висновках та результатах здобутого, «готового знання», проблематизація, яка пропонується STS, навпаки, ніби запрошує нас у «виробничі цехи», де створюється й підтримується звичний для людини сучасний світ. І цей світ не є якоюсь окремою і прихованою реальністю, позаяк всі її елементи знаходяться довкола нас і в нас самих. Тому, звичайно, простір, що відкривається, не може бути схоплений якоюсь «картиною світу» хоча б тому, що остання, разом зі своїми концептуальними підґрунтями, виявляється ефектом соціотехнічних практик і зборок, які тут розгортаються. [3]

Ключовим моментом АМТ є призупинення процедури «редукції», яка раніше була закладена у саму структуру дослідницької роботи, як базова операція. АМТ принципово протиставляє себе тим теоріям, які зводять (редукують) різноманітні феномени до проявів якогось первинного рівня, наприклад, соціального, біологічного, культурного, дискурсивного тощо. З її позиції «Жодна річ сама по собі не може бути звідною чи незвідною до іншої». Відмова від «редукції» дозволила АМТ стерти межі між предметними регіонами, аж до фундаментальних розмежувань, таких як: природа/культура, людське/нелюдське, матеріальне/нематеріальне тощо. АМТ перевизначає відношення між сутностями, що містяться в них. Якщо раніше досліджувані об'єкти розподілялися по різних онтологічних регіонах і логічних класах і відповідно описувалися різними мовами (науковою, буденною, філософською, інженерною тощо), то тепер ці гетерогенні сутності виявляються на одній онтологічній площині. Всі вони є рівними у своїй здатності діяти і вступати у взаємодії акторами. У цих взаємодіях і визначається «те що вони є і чим вони будуть»[4]. Те що у попередніх схемах дослідження було розділеним, відносно чи абсолютно ієрархізованим і, можливо, неспівмірним, тепер, в результаті усунення вихідного концептуального каркасу і відповідного ущільнення, отримує можливість взаємодіяти на рівних. АМТ, простежуючи конкретну мережу цих взаємодій, виявляє всі працюючі сутності і викреслює всі непрацюючі, а також вказує на те, що за кожним одиничним об'єктом стоїть сукупність виконаних і виконуваних робіт, тобто та чи інша «зборка». Зборка (конструювання) припускає сприйнятливість до вимог матеріалу, до запитів і примусів конфліктуючих сил, жодна з яких у дійсності не є повновладною і аж ніяк не є образом роботи власного творця з пасивним матеріалом. Такий онтологічний конструктивізм протистоїть не лише фундаменталізму, а й соціальному конструктивізму. Звідси впливає й важливість гетерогенності і тези про однозначність буття, втіленої в ідеї «мережі», які задають оптику дослідника, а не будову світу. І з необхідністю припускається, що все, незалежно від конвенційного походження (матеріальне і нематеріальне, природне і культурне, людське і нелюдське) існує в одному й тому самому сенсі і може виявитися актором, який бере участь у процесах конструювання, які варто простежити. Концепт мережі і його пізніші аналоги дозволяють організувати такий простір для слідування за акторами і простежування траєкторій онтологічного конструювання. У результаті отримуємо - «чим більше конструкції, тим більше реальності»[5]. При цьому онтологічний конструктивізм не заперечує реалізм, а навпаки, розширює його завдяки відмові від апріорності розбіжностей культури, репрезентації, значення, внутрішнього з одного боку і природи, що репрезентується, матерії, зовнішнього – з іншого. Можна сказати, що АМТ відкриває початковий безпорядок у якому, завдяки зусиллям акторів, у практиках і зборках

виникають острівці порядку. Завданням дослідника є простежування шляхів матеріальнодискурсивного конструювання порядку, тобто наукових фактів, різних предметностей, техніки, фундаментальних опозицій тощо. А завданням науки має стати не формування картини світу, зворотною стороною якої є панування, а формування навігаційних установок, які не дають картини світу в цілому, але дозволяють рухатися і орієнтуватися у його різноманітних реаліях і рефлексивно поводитись з картинами та образами, що тими самими науками і пропонуються.

Література:

1. Ortner Sh. Dark Anthropology and Its Others: Theory Since the Eighties // HAU: Journal of Ethnographic Theory. 2016. Vol. 6. №1. P. 47-73.
2. Shapin S. Why the Public Ought to Understand Science In-The-Making // Public Understanding of Science. 1992. Vol. 1. №1. P. 27-30
3. Shapin S. Invisible Science // The Hedgehog Review. 2016. №3.
URL:http://scholar.harvard.edu/files/shapin/files/invisible_science_final.pdf.
4. Latour B. Biography of an Inquiry: On a Book About Modes of Existence // Social Studies of Science. 2013. Vol. 43. №2. P. 287-301.
5. Law J. Technology and Heterogeneous Engineering: The Case of Portuguese Expansion // The Social Construction of Technological Systems: New Direction in the Sociology and History of Technology / W.E.Bijker et al. (eds). Cambridge, MA: MIT Press, 2012. P. 105-127.

Лавинюкова А-В. Р.

Аспірант кафедри релігієзнавства
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНОГО ДОСВІДУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Стрімкий розвиток сучасних технологій щодня змінює наше життя і впливає на все більшу кількість сфер нашого життя. Не винятком є і царина релігії. З одного боку технології є свого роду викликом для релігій, оскільки потенційно можуть сильно впливати або навіть підточувати основи того чи іншого вчення, але з іншого боку технології можуть виступати як джерело нових можливостей для релігійної сфери.

Наразі я б хотіла проаналізувати які є можливі наслідки взаємодії та впливу новітніх технологій на невід'ємний елемент релігії, а саме, релігійний досвід.